

Vincas URBUTIS

Vilniaus universitetas

SIRVYDO *kumštas* „JUOKAS, IŠDAIGA“ IR ŽEM. *kùmštas* „SUOKALBIS“

Pirmajame K. Sirvydo žodyne yra toks straipsnis: *kumšt* / ex germ. *lufus, facetice, iokus. iuokas / kumšt* SPr 68. Remdamasis juo K. Pakalka į bendrąją abiejų žodynų lietuviškų žodžių rodyklę, pridėta prie SD³ fotografuotinio leidimo, įrašė *kumštas* „juokas“ PLKŽ 753 (dar plg. 71, kur tarp germanizmų pavyzdžių irgi yra *kumštas* „išdaiga“). Recenzuodamas šį leidinį J. Palionis, užsiminęs *kumštas*, yra suabejojęs dėl jo formos, skliausteliuose prirašydamas „= kunštas?“ (Blt XVII 206). Kad čia vis dėlto ne kokia nors klaida, matyti iš SPr 68 esančio kito straipsnio, kurio antraštinis veiksmazodis, lenkų pasidarytas iš *kunst*, lietuviškai perteiktas *kumštavoti* „juokauti“, tad ir vėl su m: *kunštuię / iocor. kumštowoiu*. Skirtumas nuo gretimos lenkų žodžio formos ir sykiu nuo XVI a. pabaigos šaltiniuose pasitaikydavusio *kunštas* (į LKŽ jis kažkodėl nepatekęs; žr. Skardžius SLA 115) leidžia manyti, kad *kumštas* Sirvydui turėjo būti jau iš anksčiau įprasta ar bent girdėtas. S. lie *kunštas* nėra tiesioginis germanizmas. Tai gerai matyti iš reikšmės: v. v. a. *kunst* „žinojimas, mokslas; nagingumas, meistriškumas (ir kt.)“ nenurodomas reikšme „juokas“ (Lexer MT²⁹ 118), o iš jo kilusiam le. *kunst* XVI a. ta reikšmė jau buvo labiausiai įprasta (SIXVIw XI 548 t.). Skardžius teisingai, nors ir neišryškinęs reikšmių įvairavimo, *kumštas* skyrė prie slavizmų, kildindamas ir iš le. *kunst*. Dabar žinoma, kad XVI a. antroje pusėje jau būta ir s. br. кунштъ „juokas“ (<le., Булыка ДЗБМ 181; ten kartu ir dar ankstesnis – 1539 – кунштовати). Slavizmu laikytinas ir *kumštas*. Mūsų pašonės slavų – baltarusių ir lenkų – šaltiniuose tokios formos (su m) kol kas, deja, nerasta, tačiau per drąsu būtų teigti, kad jos ir nėra buvę. Šalia įprastinio v. v. a. *kunst* būta ir varianto *kumst* (Lexer, l. c.). Slavuose daug kur pažįstama šio germanizmo forma su m – kartais ji net vienintelė: luž. a. ir ž. *kumšt*, s.-ch. (ret.) *kumst*, bet dažniau kartų su n formomis: č. *kumšt* (*kunst*) / s. *kunšt*, slov. *kumšt* / *kunst*, slov. *kúnšt* (*kùnšt*) / XVIII a. *kumsht*. Dėl Sirvydo *kumštavoti* pirmiausia plg. s. č. *kumštovati / kunštovati* „juokauti, šaipytis“; yra ir slov. *kumštovať / kunštovať*, luž. ž. *kumštovaś* (Sławski III 371, Bezlaj II 111).

Žem. (ret.) *kùmštas* „išdaiga [? – V. U.], susikalbėjimas“ galėtų būti laikomas Sirvydo laikų *kumšto* tęsiniu, jei tai tikrai skolinys, kaip kad nurodyta (prirašant le. *kunst*) LKŽ VI 885. Tačiau veikiausiai tai tik galūnės -as vedinys iš vksm. (*susi*)*kùmščioti* „vienas kitam kumščiu bakstelėti, slapta susikalbėti“ (plg. ir hibr. *susikumštavóti* „susimokyti, susikalbėti“).